

Heka kése felnyitotta a nagy varázsló koponyáját, óriási robbanás rázta meg a földet. (Azt mondják, ezért csúszott a kés mélyebbre.) A mesterséges tó közepéből tűzeső lövellt az égre, a visszazuhanó tűzdarabok pedig vörösre festették a tó vizét. Egyesek szerint vérré változott, mások szerint bor lett a vízből.

Ta-Men felsikoltott. Könnyes szeme a széttört cserepekre tévedt. Aztán vonásai kisi-multak.

Magyar László András

NAGYAPÁM TÖRTÉNETEIBŐL

Hogyan lett Horthy Miklós Magyarország kormányzója?

Anyai nagypámnak, dr. Fodor Hermann ügyvédnek volt szülővárosában, Kalocsán egy fiatalkori jó ismerőse, Szabóky Jenő (1881–1956) mérnök, későbbi országgyűlési képviselő, még későbbi váci rab. A következő történetet a harmincas években, a Magyar Király étteremben, három nagyfröccs, egy tejfeles harcsa, két mákos rétes, valamint négy szilvórium után ő maga mesélte el az asztaltársaságnak. Nagypám nagybátyámnak, ő pedig nekem adta tovább mindazt, amit most elbeszélék.

Szabóky 1919 nyarán éppen Szegeden dolgozott mint földmérő és ármentesítő mérnök. Miután ugyanis részt vett a kalocsai ellenforradalmi felkelésben, Szegedre menekült, és itt politikai szervezkedéssel és a város gátrendszerének megerősítésével foglalkozott. E tevékenységei során óhatatlanul kapcsolatba került a várost megszálló antantcsapatok francia tisztjeivel. Június elején azután felkereste őt kártyapartnerre, egy Legrange nevű hadmérnök százados, és azt mondta neki:

– Monsieur Szabóky, ön becsületes úriember, Kalocsán mint nemzetőrparancsnok már bizonyította rátermettségét, bátorságát, ráadásul beszéli a nyelvünket is, ezért fordultam éppen önhöz. Nem tenne meg egy szívességet? Azt az utasítást kaptuk Párizsból, hogy az Entente támogatásával szervezzünk magyar ezredet, és állítsunk az élére olyasvalakit, akinek román barátaink, ha már kedvükre kifosztogatták magukat, átadhatják a hatalmat. Kérem, keressen nekünk egy megbízható, értelmes, magas rangú magyar tisztet, akit ennek a hadseregnek az élére állíthatunk.

Szabóky ugyan egyetlen magas rangú, megbízható és értelmes magyar tisztet sem ismert, de igaz hazafiként természetesen elvállalta a feladatot. Elballagott a Hotel Kassba, ahol általában a hadsereg híján maradt, jobb módú tisztok laktak, és megkérdezte a portástól, hogy ki a rangidős a lakók között. A portás azt felelte, hogy Feldmarschall báró Kövessházy Kövess Hermann őméltósága, a császári és királyi seregek utolsó főparancsnoka éppen átutazóban van a városban: az első emelet négyben lakik, nála bizonyosan nincs magasabb sarzsi a Kassban. Szabóky felbaktatott Kövesshez, és előadta az ajánlatát. Kövess udvariasan és figyelmesen végighallgatta, majd azt felelte neki, hogy ad egy, ő nem tud magyarul egy mukkot sem, ad kettő, ő hű a királyához, márpedig tőle efféle utasítást nem kapott, ad három, ő nem kooperál az ellenséggel. Szabóky

akceptálta a tábornagy érveit, meghajtotta magát, elbúcsúzott, majd ismét lement a portáshoz érdeklődni.

– Hát – vakarta meg a fejét a portás –, van itt még egy ellentengernagy. Horthynak hívják, a taljánok ellen vitézkedett. Nemrég még hadügyminiszter úrnak szólítottatta magát, de közben kiderült, hogy ez már nem gilt. A szobalány szerint teli van tetoválva a teste meztelen nőkkel. – Szabóky megvonta a vállát, felballagott a tengerészhez, és bekopogott az ajtaján.

Fess, jókötésű, középkorú férfi nyitott ajtót slafrokban, hátul a kanapén csinos aszszonyka hevert – nyilván a felesége –, aki kávézott, és valami német ponyvát olvasott. Szabóky bemutatkozott, és itt is elmondta a mondókáját.

– Hallottad, Liebchen? – fordult hátra a slafrokos férfi. – Mi a véleményed? – Az aszszony erre kiszólt a könyve mögül: – Miért, miből akarsz élni? De előbb fixáld, hogy mennyit fizetnek.

Na, így lett Horthy Miklós Magyarország kormányzója.

Rántott szelet

Anyai nagypám mint sikeres és éles eszű ügyvéd, a harmincas években főként örökösödési pörökre specializálta magát. Egy efféle ügy során, a felperes képviselőjében sikeresen kiforgatta vagyonából, azaz Pannónia utcai garázsából a későbbi úszó-olimpikon Novák lányok apját, akit a bíróság még a perköltség megfizetésére is kötelezett. Az esetet súlyosbította, hogy Novák úr nagypám állandó sakkpartnere is volt: az Alkotmány utca és a Vilmos császár út sarkán álló Seemann kávéházban vívták magas szintű fekete-fehér csatáikat, amelyek azonban e kellemetlen affér után sem maradtak el, csupán némileg ádázabbakká váltak.

Telt-múlt az idő. 1944 márciusában bevonultak Budapestre a németek, és a M. Kir. Belügyminisztérium hathatós támogatásával azonnal üldözni és zaklatni kezdték nagypámát, aki a Német Birodalommal és a Magyar Királysággal szemben vívott küzdelemben egyre inkább defenzívába szorult. Ráadásul egy nap a lakásán megjelent Novák úr ékesen dekorált tiszt egyenruhában, ujjával megbökte fényes csákóját, cigarettára gyújtott, s azt mondta: „No, Fodor úr, most pedig kifizet nekem tízezer pöngőt, különben isten veled, rántott szelet!” Nagypám nem vitatkozott, előteremtette a tízezer pöngőt, és átadta Novák úrnak. A sakkpartik azonban e kellemetlen affér után sem maradtak el, csupán némileg ádázabbakká váltak.

Ismét telt-múlt az idő, s a németek helyett ezúttal a szovjetek foglalták el Budapestet. Nagypám ugyan az előző egy esztendőben nehéz időket élt át, ám valahogyan túlélte őket, és lassan újraindította praxisát. Egy szép tavaszi napon tehát elegánsan felöltözött, gomblyukába virágot tűzött, s irattáskájával a kezében meglátogatta Novákékat, akik ugyanabban az utcában laktak, mint ő. Ujjával megbökte nyúlászór kalapja karimáját, cigarettára gyújtott, s így szólt: „No, Novák úr, ön tartozik nekem tízezer pöngővel meg a kamatokkal, az annyi, mint tizenkétezer-ötszáz pöngő, legyen szíves megfizetni, különben isten veled, rántott szelet.” Novák úr, aki már nem viselte tiszt uniformisát, bólintott, s néhány nap múltán hiánytalanul meghozta tartozását. Haragudtak ugyan kicsit egymásra, ám megszokott kávéházukban azért találkoztak, és tovább vívták magas szintű fekete-fehér csatáikat, amelyek e kellemetlen affér után sem maradtak el, csak némileg ádázabbakká váltak.

Sakkoztak, ádázul sakkoztak, egészen addig elsakkoztak, amíg Novák urat jobboldali, nagypámat pedig szociáldemokrata múltja miatt szinte egyszerre ki nem rúgták állásából. „No, Novák úr, no, Fodor úr – mondta a Magyar Népköztársaság –, isten veled, rántott szelet.” Sőt! Eztán már sakkozni sem lehetett többé, mert a Seemann kávéházat is bezárták, az ádázságot pedig mintegy negyven év időtartamra állami tulajdonba vették.

Menet

Az 1944-es esztendő egy kora novemberi reggelén fegyveres-karszalagos nyilasokból és rendőrökből álló különítmény jelent meg nagypám Pannónia utca 40. alatti családi házában, amelyet fél évvel korábban némi vesztegetés árán sikerült csillagos házzá nyilváníttatnia. Mindenkit igazoltattak, majd a hatvan évnél fiatalabb férfiakat – vagyis két nagypámat – ötpercnyi készülődést engedélyezve nekik, magukkal vitték. Gyalog az Ügetőre hajtották őket, itt több ezer más szerencsétlennel együtt órákig kellett állniuk a szabad ég alatt, a szemerkélő esőben, ahol sem inni, sem enni nem kaptak. Délután kettő felé a négyes sorokba rendezett tömeget elindították keresztül a városon, a Kerepesi és a Rákóczi úton át az Astorián keresztül a Ferencz József híd felé.

Anyai nagypám gazdag, élvhajhász ember volt, szerette a pénzt, a jó szivarokat, a jól szabott öltönyöket és selyemingeket, no meg a nőket is. Az ilyen típusú embereknek köztudomásúan semmi kedvük nincs végiggyalogolni az országon, magára hagyni családjukat, nekiindulni a reménytelen és fenyegető ismeretlennek. Ráadásul nagypám fiatal sem volt már, a hatvanadikat taposta, hamar kifulladt, meg hát a nagy sietségben rossz cipőt is húzott, amely törte a lábát. Az is eszébe jutott, hogy otthon hagyta a hajkeféjét meg a szájvizét, sőt azt a skatulya Balkánt is, amelyet az örök megvesztegetésére szeretett volna fordítani. No meg a pénz is: vajon túl sokat vagy éppen túl keveset hozott-e magával? Hogyan kérhet majd utánpótlást, egyáltalán, hogyan üzenhet a feleségének, mi lesz a gyerekek sorsa? Hiszen Évi csak 18, Tomi pedig csak 13 éves! Mi lesz velük önélkül? Nagyon elkeseredett, amitől szívdobogás jött rá, úgyhogy a Kálvin téren már erősen lihegett és emelygett is. A lábát törő cipő, a folyton lecsúszó harisnya, de még a kalapja karimájáról aláhulló eső is idegesítette. Mellette baktató násza folytonos okoskodása is kiborította, aki állandóan logikus következtetéseket igyekezett levonni ebből az örületből. Valahogy az a kényszerképzeete támadt, hogy ha elhagyja Pestet, vége az életének, mert a dolgok irányítása örökre kicsúszik a kezéből. Így mielőtt Buda földjére lépett volna, a híd végén fogta magát, és leült a földre. Maga mellé dobta háztizsákját, és sötét arccal az aszfaltra meredt.

Az egyik ór, harmincas, vékony bajszos, göthös, borbélysegéd-külsejű katona – ekkor ugyanis már katonák kísérték őket, nem nyilasok – odalépett hozzá, és a puskacsövével megbökte. – Hé, bátyám – mondta. – Gyűjjék mán! – Nagypám azonnal felfigyelt a bátyám megszólításra, amely reményt öntött a szívébe. Talán nem öli meg a katona. Nem válaszolt hát, hanem ülve maradt, és lihegett. – A katona megismételte, most már szigorúan: – Na, fölállni, jönni! Nem mondom még egyszer. – Nagypám azonban behunyta a szemét, és nem mozdult. A katona most már kiabált. – Álljon mán föl, az istenit magának! – Aztán körülnézett, de egyetlen feljebbvaló sem akadt a környéken. Körös-körül járókelők, báméskodók álltak, nézték a koszlott, szedett-vedett menetet. Gyerekek, nők babakocsival, elegáns öregurak, szabadságos katonák álldogáltak a járdán, és tétova mosollyal szemlélték a vonuló zsidókat. A katona látta, itt lőni nem lehet. Még a levegőbe

sem. Most mit csináljon? Ha tovább erősködik hiába, még nevetségessé is teszi magát. Lelőni meg egy idős úriembert, a forgalmas utca kellős közepén, nohát az mégse olyan egyszerű. Megint körülnézett, ki látja, aztán vállára vetette a fegyverét, és, mint akinek semmi köze az egészhez, továbbsétált. Csak méterekkel odébb lökött dühödten egy nagyot az egyik görnyedt hátán.

Nagyapám nem mozdult. Jó darabig üldögélt még az aszfalt nedves repedéseit szemlélgetve. Igyekezett semmire sem gondolni. Megvárta, amíg a menet vége is elhagyja a Gellért teret, aztán nyögve föllállt, letépte a csillagot a kabátjáról, felült a villamosra. Elutazott a Körútig, ott átszállt, majd hazagyalogolt a Pannónia utcába. Nem válaszolt a kérdésekre, hanem inkább beült egy nagy kád forró vízbe, aztán megvacsorázott, ivott egy nagyfröccsöt, és elszívott egy szivart. Nem a Balkánt, hanem azt a szép fekete Szumátrát, amit nemrégén Novák úrtól nyert sakkon a Seemann kávéházban. Nagyokat szippantott a zamatos dohányból. Alapjában jól érezte magát. Egyvalami azonban nem hagyta nyugodni: – Mégis, honnét van ennek a Nováknak ilyen szivarja?

Veres Bálint

LISZT FERENC, A CSÖNDES KIVONULÁS PRÓFÉTÁJA

Liszt Ferencnek a XIX. századi zenei és kulturális életben betöltött kiemelkedő szerepéről a kritikai kommentár mindig is a méltánylás hangján és egyöntetűen nyilatkozott, zeneszerzői teljesítményével kapcsolatban azonban már nem ilyen egységes az utókor ítélete, hanem többnyire bizonyos műveket és műcsoportokat helyez előtérbe mások rovására. Maga az előadói gyakorlat is igen különböző kontextusokban, igen különböző szegmentumokat emel ki az életműből, a közönségnek pedig ennek arányában igen különböző Liszt-kép él a tudatában (a virtuozitásukat exponálni kívánó zongoristák mindig is szívesen játszották az etűdöket, a szimfonikus zenekarok a három-négy legismertebb szimfonikus költeményt, az avantgárd zene szektánsai az utolsó évtized enigmatikus zongoradarabjait, a templomi kórusok pedig a hatvanas-hetvenes évek ceciliánus termését). A kultúrhéroszi szereppel szemben Liszt *teljes* zeneszerzői munkássága sohasem talált hiánytalan elfogadásra.

Ennek okát, ma egyre inkább úgy tűnik, nem esztétikai szempontokban kell keresnünk, inkább kulturális-mediális kérdésekben. Ezeket a kérdéseket azonban csak akkor lehet megfelelő módon érzékelhetővé tenni, ha lemondunk arról az előfeltevésünkről, hogy Liszt zenei munkásságának egyetlen adekvát megközelítési módja a fennmaradt kottákon és azok modern kritikai kiadásán keresztül vezet. Ez ugyanis már eleve eldöntené a liszti művészet medialitásának kérdését, hiszen zenei teljesítményének egészét a kottában autonóm textusként rögzített zárt zenemű paradigmájának részeként venné figyelembe. Azokat a műveket is, amelyek valóban ebbe a kulturális paradigmába illenek (mint a H-MOLL SZONÁTA vagy a zongoraversenyek), és azokat is, amelyek a zenei